

Veľký piatok

Autorka textu: Simona Jaššová, SNM – MT – Etnografické múzeum

Foto: SNM – Múzeá v Martine – Etnografické múzeum a M. Fabian

Veľký piatok je v kresťanskej liturgii dňom pripomienky ukrižovania Ježiša Krista. V tradičnej ľudovej kultúre sa k nemu viazalo množstvo magických úkonov a poverových praktík, ktorých korene možno hľadať ešte v predkresťanskom období. Už noci zo Zeleného štvrtku na Veľký piatok sa pripisovala zvláštna moc. Podľa tradičných predstáv sa mali v tomto čase aktivizovať zlé sily, ktoré mohli škodiť ľuďom i hospodárstvu. Pretrvávala viera, že sa v tento čas stretávajú strigy na krížnych cestách alebo pod mostmi a mútia tam maslo. Podľa iných predstáv mali olamovať vetvičky mladých stromov v sadoch alebo brať zo stajní hnoj, aby odobrali kravám mlieko. Ako opatrenie proti tomuto škodeniu sa stajne natierali kolomažou či cesnakom. Gazdiné taktiež zvykli v noci zo Zeleného štvrtku na Veľký piatok priväzovať maselnicu o nohu stola, alebo ju položili pod stôl a nohy stola obtočili reťazou. V takom prípade bolo mlieko v nej chránené pred stridžím vyčíňaním.

Škodiť však nemuseli len strigy, ale aj strigôni. Ľudia verili, že sa zdržiavajú v chotári obce a hľadajú spôsoby ako uškodiť. Človek, ktorý by ich spoznal, musel mlčať, pretože v prípade prezradenia by ho čakal trest v podobe zmrzačenia alebo smrti.

Foto: M. Fabian

V tomto období sa v minulosti realizoval prvý výhon oviec na pastvu. Gazdovia ich odovzdávali bačom do veľkých stád, ktoré obsahovali aj niekoľko stoviek kusov. Ovčiar sa o ovce starali na odľahlých salašoch od jari až do neskorej jesene. Aby majitelia svoje ovce pri návrate dokázali spoznať, museli ich viditeľne označiť. Značili ich rôznymi zárezmi či geometrickými vzormi, ktoré im vybíjali do uší. Takéto značkovanie sa malo robiť práve na Veľký piatok, pretože podľa tradičných predstáv v tento deň ovce menej cítili bolesť a rany sa im rýchlejšie zacelili.

Na Veľký piatok platil prísny zákaz sadenia a siatia, pretože by sa v tento deň nemalo hýbať zemou. Bol to však vhodný čas na štepenie mladých stromčekov. Ľudia totiž verili, že aj stromom sa poškodené miesta rýchlejšie zahoja. V tento deň sa mali realizovať aj praktiky, ktoré podľa predstáv zabránili tvorbe krtincov na poliach. Na okolí Bratislavy zapichli pre tento účel medzi lúky drevený hák, z ktorého zvesili šunku určenú na Veľkú noc. Na Myjave chodil gazda po lúkach obutý v čižmách, ktoré si predtým poriadne namastil slaninou. V Liptove chlapci behali po lúkach so zvoncami, aby krty vyplašili. Veľmi zaujímavé praktiky slúžili aj na ochranu pred hlodavcami. Gazda mal ísť pred východom slnka nahý nabráť kalnú vodu z potoka a poliať ňou stodolu. Iný zaručený recept zase radil obsypať stodolu mraveniskom. Hoci oba úkony sa dnes môžu javiť ako iracionálne, ľudia v minulosti verili, že obilie pred hlodavcami takto dostatočne zabezpečia.